

Az igazságszolgáltatáshoz való jog hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben az EU – lépések az egyenlőség előmozdítása felé

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának „Egyenlőség”, illetve „Igazságszolgáltatás” címe alá tartozó 21. és 47. cikke garantálja a megkülönböztetésmentességhez való jogot, illetve a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jogot, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést is beleértve.

Szakpolitikai háttér

A megkülönböztetésmentesség elvét, amely az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozóan is tartalmaz rendelkezéseket, az Európai Unió joga határozottan elismeri. A faji egyenlőségről szóló irányelv 7. cikke és az egyenlőségről szóló más irányelvek, köztük a foglalkoztatási irányelv, az áruk és szolgáltatások terén a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmódról szóló irányelv, valamint (a foglalkoztatás és a munkavégzés során) a nemek közötti egyenlőségről szóló átdolgozott irányelv szintén tartalmaz ezzel kapcsolatos rendelkezéseket.

Ezenkívül a faji egyenlőségről szóló irányelv, az áruk és szolgáltatások terén a nők és férfiak közötti egyenlő bánásmódról szóló irányelv és a nemek közötti egyenlőségről szóló irányelv előírja, hogy az uniós tagállamok jelöljenek ki egy szervet (vagy szerveket), amely(ek):

- független segítségnyújtást végez(nek) a megkülönböztetés áldozatai részére panaszaik érvényesítése során;
- független felméréseket végez(nek) a megkülönböztetésről;
- független jelentéseket tesz(nek) közzé és ajánlásokat fogalmaz(nak) meg a megkülönböztetéssel összefüggő bármely kérdésben.

A legfontosabb kérdések

Melyek azok az akadályok, amelyekkel az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében a hátrányos megkülönböztetést elszenvető személyek szembekerülnek? Indokolt esetben a potenciális panaszosokat milyen ösztönzőkkel lehet az igazságszolgáltatás igénybevételére bátorítani? Az uniós tagállamok milyen konkrét intézkedéseket tettek az igazságszolgáltatáshoz való jog javítására?

A FRA ehhez kapcsolódó munkája

E kérdések vizsgálata során az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) tág értelemben véve közelíti meg az igazságszolgáltatáshoz való jog fogalmát, azaz az igazságszolgáltatáshoz való jog bírósági és bíróságon kívüli módját egyaránt belevonja a fogalomba. Az FRA „Az igazságszolgáltatáshoz való jog hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben az Európai Unióban – lépések az egyenlőség előmozdítása felé” című jelentése a hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben a jogorvoslati lehetőségek igénybevételének folyamatát vizsgálja. A jelentés megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekre vonatkozó helyszíni interjúkon alapuló bizonyítékokat tár elő. Kiegészíti a FRA 2011-es, „Az igazságszolgáltatáshoz való jog Európában: a kihívások és lehetőségek áttekintése” című jogi jelentését, amely nemzeti szintű bírósági ügyeket elemzett.

Módszertan

A megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben az igazságszolgáltatáshoz való jog Unió-szerte előforduló különböző modelljeinek leírásához a FRA kiválasztott nyolc uniós tagállamot, amelyeket közelebbről is megvizsgál. Ezek: Ausztria, Belgium, Bulgária, a Cseh Köztársaság, az Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország és Olaszország. A földrajzi megoszláson kívül a kiválasztás arra is irányult, hogy történelmüket, struktúrájukat, méretüket és intézményi hatáskörüket tekintve egymástól különböző rendszerek kerüljenek górcső alá. A kutatás feltárja, hogy a fenti eltérő rendszerek különböző vonatkozásai hogyan fejleszthetők tovább és alkalmazhatók szélesebb körben az EU-ban.

A megkérdezett panaszosok személyes jellemzőik – nemük, életkoruk vagy etnikai származásuk – és általuk elszenvedett megkülönböztetés alapja tekintetében igen különbözőek voltak. A panaszok negyede a faji vagy etnikai származással, egy másik negyede a panaszos nemével függött össze, kétötödöt fogyatékosághoz kapcsolódott, míg tizedénél is kisebb része volt vallási vagy világnézeti meggyőződéshez, életkorhoz, illetve szexuális irányultsághoz köthető.

A helyszíni kutatás során a nyolc uniós tagállamban összesen 371 mélyinterjú készült félig strukturált kérdőívek alapján olyan személyekkel, akik megkülönböztetés miatt panasszal éltek, továbbá néhány interjú olyanokkal, akik úgy döntöttek, hogy elálltak a panasz további kivizsgálásától. Ezenfelül olyan ügyvédekkel és nem kormányzati szervek képviselőivel is készültek interjúk, akik tanácsadással vagy támogatással segítették a panaszosokat, valamint az esélyegyenlőségi szervek képviselőit.

Bizonyítékokon alapuló javaslat

A FRA megállapításai feltárják, melyek az EU-ban az igazságszolgáltatáshoz való jog rendszerszintű hiányosságai. E hiányosságok az alapvető jogok követeléséhez használt struktúrákhoz és eljárásokhoz, valamint az áldozatoknak nyújtott gyakorlati támogatás kérdéseivel kapcsolódnak. A megkérdezett panaszosoknak pl. csaknem a fele úgy nyilatkozott, hogy semmilyen intézményes segítséget nem kapott a panasz benyújtásának módjával kapcsolatban, és mintegy negyedük azt mondta, hogy egyedül tájékozódott a vonatkozó eljárás(ok)ról. A politikai és társadalmi helyzetet a közvetítők és a panaszosok csaknem mind a nyolc vizsgált uniós tagállamban úgy jellemezték, hogy az a megkülönböztetést tapasztaló számos csoporttal, valamint a megkülönböztetés elleni küzdelemben alkalmazott intézkedésekkel szemben egyaránt ellenséges. A megszorító intézkedéseknek a különböző közszolgáltatásokra gyakorolt hatása ellenére a FRA megállapításai arról tanúskodnak, hogy a megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyek tekintetében az igazságszolgáltatáshoz való joghoz jobb szolgáltatásnyújtásnak kellene kapcsolódnia.

A kutatásból származó bizonyítékok az intézményi követelményekre vonatkozó uniós jogalkotás és a meglévő gyakorlatok tökéletesítése során hasznosnak bizonyulnak majd az EU számára, továbbá az uniós tagállamok is hasznosítják majd ezeket az intézmények és mechanizmusok reformja keretében. Az igazságszolgáltatáshoz való jogot az alábbi fejlesztések javítanák.

Struktúrák

- Segítségnyújtás a panaszosok számára ahhoz, hogy melyik intézményhez kell fordulniuk. Jelenleg a rendelkezésre álló számos út megnehezíti ennek eldöntését.
- A megkülönböztetés jogi fogalom meghatározásának pontosítása és a megkülönböztetés jogcímeire vagy területeire vonatkozó jogi rendelkezések egységesítése nemzeti és uniós szinten egyaránt – az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogszabályok egyszerűsítése érdekében.
- Az első kapcsolattartó ponttól való fizikai távolság áthidalása az igazságszolgáltatáshoz való jog során. Ennek érdekében az esélyegyenlőségi szervek és a megkülönböztetési ügyekkel foglalkozó egyéb intézmények szorosan együttműködhetnek a helyi hatóságokkal, nem kormányzati szervezetekkel vagy közösségi szervezetekkel; rendszeres vagy állandó regionális jelenlétet hozhatnának létre; ezenkívül lehetőség szerint a tagszervezeteket vagy más létrehozott hálózatokat, köztük a

szakszervezeti érdekképviselőket vagy a munkavállalók képviselőit is igénybe vehetnék. Az intézményi együttműködési megállapodások és a kölcsönös átirányításra épülő rendszerek szintén segíthetik a panaszosok igazságszolgáltatási rendszerekben való tájékozódását.

- A bíróságon kívüli mechanizmusok fokozottabb igénybevétele, amelyek költséghatékonyan és eredményesen egészíthetik ki a hagyományos igazságszolgáltatási mechanizmusokat.

Eljárások

- Számos korlátozó tényező kiiktatása, köztük a következők: a keresetösségi jog jelenlegi szűk értelmezése; az eljárási fegyveregyenlőség hiánya az ügyben érintett személyek között; a panaszosok és tanúk áldozattá válással szembeni védelmének hiánya; az egyenlőséggel kapcsolatos jogszabályok elégtelen ismerete a bírák részéről; a bizonyítási teher átszállásával kapcsolatos uniós jogszabály nem megfelelő alkalmazása.
- Jó minőségű jogi tanácsadás és segítségnyújtás a megkülönböztetés áldozatai számára.
- Elegendő vizsgálati hatáskör és megfelelő erőforrások garانتálása az esélyegyenlőségi szervek és közigazgatási/bírósági intézmények számára.

Támogatás

- A panaszosoknak a költségek fedezését célzó jogsegélyhez vagy jogi biztosításhoz való hozzáféréseinek javítása, ami a közvetítők jelzése szerint segít annak eldöntésében, hogy a panaszosok hozzáférhetnek-e az igazságszolgáltatáshoz.
- Minőségi kommunikációs stratégiák, köztük konkrét csoportokat megcélzó és az információkat e csoportok egyedi igényeihez igazító segítségnyújtó kezdeményezések kidolgozása. Ehhez megfelelő emberi és pénzügyi források, valamint műszaki és jogi szakkifejezésektől mentes elérhető információk szükségesek a jogokkal kapcsolatos tájékoztatás és szolgáltatások elősegítése során.
- A közszerzetek példaként állítása a helyes gyakorlat tekintetében. Hatékony kommunikációs stratégiák, együttműködés a médiával és a médiaszolgáltatók alaposabb ismeretei – mindezek segítik az alapvető jogok tiszteletben tartását.

További információk:

A FRA „Az igazságszolgáltatáshoz való jog hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben az Európai Unióban – lépések az egyenlőség előmozdítása felé” (*Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality*) című jelentése elérhető a következő címen: <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/access-justice-cases-discrimination-eu-steps-further-equality>

A FRA igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos munkájáról áttekintés található a következő címen: <http://fra.europa.eu/en/theme/access-justice>